

TIT HADTUDOMÁNYI ÉS
BIZTONSÁGPOLITIKAI EGYESÜLET

BIZTONSÁGPOLITIKAI FÜZETEK

Dr. Pirtyi Sándor

A BALKÁNI HADSZÍNTEREK - EGY MAGYAR NÉZŐPONT

Különszám

BUDAPEST, 2002

A TIT Hadtudományi és Biztonságpolitikai Közhasznú Egyesület és a
Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem közös kiadványa

Szerkesztő: Dr. Vámosi Zoltán

Felelős kiadó: a TIT HABE
1088 Budapest, Bródy Sándor u. 16.
Készült a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem nyomdájában
Felelős vezető: Kardos István

ISSN: 141-89593

ELŐSZÓ

A délszláv probléma mint az elmúlt évszázad utolsó évtizedének súlyos és tragikus kísérőjelensége került be nemcsak az európai történelembe, de - a konfliktus megoldásában résztvevők köre miatt (is) - a huszadik század végi és a huszonegyedik század elejei világtörténelem lapjaira is. Tragikussága nemcsak az ártatlan emberi áldozatok, a szétszakított és otthonaikból elűldözött családok, a szerencsétlen sorsot megélt százezrek tragédiájából fakad, hanem abból is, hogy az egy évtizede elkezdődött értelmetlen háborúskodás - a nemzetközi béketeremtők és - támogatók közvetlen helyi segítsége ellenére sem - nyert a mai napig végső megoldást.

Európa úgy lépett be a 21. századba, hogy súlyos teherként magával vitte a megoldatlan Balkán-kérdést, amely konfliktus első ízben járt katonai erő alkalmazásával Európában a második világháborút követő időszakban. A következményeket már ismerjük, azonban az okok, a tanulságok és a megoldások hasonló helyzetekben, még tudományos kutatások és elemzések tárgya lesz hosszú ideig.

Számos konferencia, tanácskozás és fórum tűzte napirendre az egyre inkább elhúzódó válsághelyzet kezelésének kérdéseit az elmúlt években. A politikai-diplomáciai, a katonai-rendfenntartói és a jogi megoldások mellett számos tudományos fórumra került sor Európában és a tengeren túl annak érdekében, hogy a különböző tudományterületek szakértői értelmezzék a délszláv konfliktusok okait, a miérteket, a nemzetközi beavatkozás jogosultságát, a nagyhatalmi érdekérvényesítés legitím formáinak korlátait, a nemzeti és nemzetközi érdekek összhangját ♦

2002 februárjában a floridai Boca Ratonban tartott nemzetközi Balkán-konferenciát hasonló céllal szervezték meg a Floridai Atlanti Egyetem (FAU) gondozásában, a társszervező pedig a FAU béke-tanulmányok kutatóműhelye mellett az Egyesült Államok szárazföldi haderejének katonai főiskolája (U.S. Army War College), a Bolognai Egyetem (Olaszország), valamint a Smidt-család alapítvány volt. A TIT Hadtudományi és Biztonságpolitikai Közhasznú Egyesület (HABE) képviselőjében Dr. Pirtyi Sándor - e kiadvány szerzője - vett részt a szűk körű nemzetközi tudományos konferencián - a kelet-közép-európai térségből egyedüli vendégként. (A szervezők közül néhányan egy közvetlen hangulatú

műhelybeszélgetésen vettek részt a HABE vendégeként 2001. májusában, a floridai meghívás ennek viszonzása volt. A részvétel előkészítésében és lebonyolításában nagy érdeme volt Kárpáti Jánosnak, az MTI állandó washingtoni tudósítójának)

A floridai konferencia a nemzetközi közösség balkáni katonai beavatkozásának a hátterét, körülményeit, következményeit és tanulságait tekintette át - többnyire amerikai nézőpontból - különös hangsúlyt fektetve "a koszovói rendeltetésű, Jugoszlávia elleni NATO-vezetésű hadműveletre".

A konferencián előadást tartott Pirityi Sándor is A balkáni hadszínterek - egy magyar nézőpont címmel. Ennek az előadásnak a szövegét tartja kezében a kedves olvasó, amely kiadvány a TIT Hadtudományi és Biztonságpolitikai Közhasznú Egyesület és más szakmai műhelyek által, a Külügyminisztérium és a Honvédelmi Minisztérium, valamint NATO-főtitkárság által támogatott EURÓPA FELELŐSSÉGE A BALKÁNÉRT elnevezésű nemzetközi tudományos konferencia alkalmából jelent meg, 2002. november 8-án.

Budapest, 2002. november 8.

A Szerkesztő

Mottó: "A hősiesség és a bűn közötti különbség elmosódik, mihelyt a nemzet létéről van szó. A nemzeti "szent háborúk" mindig kivetették a békeidőben érvényes erkölcsi kódexeket."

(Ernst Moritz Arndt)

DR. PIRITYI SÁNDOR

A BALKÁNI HADSZÍNTEREK - EGY MAGYAR NÉZŐPONT

Amikor Magyarország egy évtizeddel ezelőtt érdeklődni kezdett a NATO-tagság iránt, örömmel fogadta, hogy az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének jelmondata latinul: "Animus in consulendo liber" - vagyis a lélek a beszélgetésben, a párbeszédben, az eszmecserében, a vélemények összevetésében szabad. Üdvözlöm a Balkánnal foglalkozó jelen konferencia összehívásának kezdeményezését, köszönöm a meghívást és azt a lehetőséget hogy itt igen kiváló szaktekintélyek véleményével ismerkedhetek meg és értékes ismeretekkel gazdagodva térhetek vissza hatezer kilométerre levő hazámba, a Balkán félsziget közvetlen szomszédságában levő Magyar Köztársaságba.

Az a gondolat, amelyet előadásom bevezetőjének szántam és amely mondanivalóm gerincét képezi, egyetlen mondatban összefoglalható.

Egy évtizede a Balkán legélesebb kérdése, hogy a nacionalisták, a szeparatisták, a nemzeti kisebbségek fegyvert ragadhatnak-e különválasztási joguk érvényesítésére, önálló államuk létrehozása érdekében, másfelől, hogy egy államnak joga van-e fegyvert alkalmazni a szakadárak ellen, ha azok kezét emelik egy állam területi épségére, integritására, vagyis alkalmazhat-e katonai erőt ilyen esetben Franciaország Korszikán és a Baszkföldön, Spanyolország a Baszkföldön, Anglia Észak-Írországon, Oroszország Csecsenföldön, Azerbajdzsán Karabahban, Grúzia Abháziában, Kína Hszincsiangban, másszóval, hogyan kellett és kell megítélni a helyzetet Koszovóban vagy Macedóniában, terroristák-e a fegyveres szeparatisták és ha igen, tárgyalóasztalhoz ültethetők-e, lehet-e megállapodást kötni velük, vagy minden párbeszéd feltétele-e, hogy feltétel nélkül tegyék le a fegyvereiket, mondjanak le az erőszak alkalmazásáról vagy az erőszakkal való zsarolásról.

A mondat nem túl rövid, a dilemma nem egyszerű, a kérdésekre talán nincs is válasz, de tanulságok lehetnek és kell is lenniük.

A Balkán csak egy a világ számos olyan régiója közül, ahol "demográfiai háború" folyik, ahol egy etnikai kisebbség többséggé válik, kiszorítja az eredeti törzslakosságot, a gyors népszaporulattal biztonsági destabilizáló tényezővé válik, hiszen igényeket támaszt, területet, hatalmat követel. A válság-megelőzésnek ilyen esetben különleges szabályozásban kell testet öltenie: a demográfiai biztonság tartós világprobléma, de regionális kezelése nem tűr halasztást.

A kelet-közép-európai és a délkelet-európai térség külső képe sztereotípiákkal terhelt. Ehhez

hozzájárult, hogy a régió legtöbb országában a kisebbségeket csak veszélyforrásnak tekintik, a kormányok és a társadalom magatartásformái ennek megfelelőek.

Az önrendelkezés a változások mozgatórugója, megváltoztatja a status-quo-t, lényegében önkormányzáshoz való jog, de az autonómia ugródeszka lehet az elszakadás felé. A különválás új államot hoz létre, miközben a régi csonkja megmarad. Egy állam felbomlása - konszenzus vagy egyoldalú döntés révén - létének megszűnését jelenti. Az önrendelkezést - amely végső soron a kisebbségi jogok védelmét szolgálja - elvileg alá kell rendelni a szuverenitásnak, a jogrendnek, a rend és az igazságosság között megoldást kell találni. Lehet, hogy az önrendelkezés egy etnikum számára adott esetben a túlélés biztosításának egyetlen lehetősége marad.

Ma már nem kizárt, hogy az albán terroristákkal szembeni elnézés bátorítást jelentett más terroristáknak, a szeparatista terrorizmussal szembeni elnézés bátorítást jelentett az ideológiai terrorizmus számára. Érelődik az a tanulság, hogy nem lehet másképpen megítélni az afganisztáni és a koszovói terroristát, a macedóniai és a korzikai vagy fülöp-szigeteki terroristát.

Magyarország az európai kontinens közepén önálló "NATO-szigetként" van jelen, védelmi képességeit, biztonságpolitikáját annak tudatában kell kialakítania, hogy szomszédainak egyike sem tagja a NATO-nak. Magyar-ország jelenleg a NATO "előretolt helyőrségének" szerepét hivatott betölteni a válságoktól terhes balkáni, illetve kelet-európai térségek szomszédságában.

Európa megosztottsága mind a mai napig nem szűnt meg és belátható időn belül nem is szűnik meg: régiói, országai között óriásiak a gazdasági, szociális és kulturális-civilizációs különbségek. Egyhamar sem a NATO, sem az Európai Unió nem fog az egész Európára kiterjedni. Az euro-atlanti és az európai integrációban a sereghajtók (az utolsók) a Balkán országai és a Független Államok Közösségének tagállamai, a volt Szovjetunió egykori köztársaságai lesznek.

Ma Magyarország csaknem 2200 kilométeres külső határral rendelkezik és mivel "NATO-sziget" Kelet-Közép-Európában, teljes határa egyben NATO-határ is. A délszláv válságövezettel 1991 óta közel 600 kilométeres szakaszon érintkezik Magyarország. Igyekszik tőle telhetően hozzájárulni a NATO kollektív védelméhez, részt vállalni közös katonai missziókban, a békepartnerségi folyamatban, béketeremtő és békefenntartó küldetéseken.

A dél-európai szerepvállaláshoz Magyarországnak jó a földrajzi helyzete, jók a gazdasági mutatói, NATO-tagságából adódóan "integrációs előnye" van szomszédjaival szemben, jó a helyismerete. Fontos tényező, hogy az északi félteke vezető hatalmai és meghatározó tömörülései különösen érdekeltek a Magyarország szomszédságában levő térségek válságócainak felszámolásában, a térség demokratizálásában, gazdasági újjáépítésében és geostratégiai hasznosításában. Nem titok, hogy Magyarország ezeket az adottságokat gyümölcsöztetni akarja, mégpedig két céllal. Egyrészt, hogy a magyar katonai szerepvállalás ráfordításai ne haladják meg az ország teherbíró képességét, másrészt azért, hogy ne támadjon aránytalanság az ország vállalásai és a magyar fegyveres erők teljesítőképessége között.

1999 tavaszán Magyarországon járt James O. Ellis amerikai tengernagy, a NATO dél-európai erőinek akkor főparancsnoka. Két nyilatkozatot adott a magyar sajtónak. Az egyikben kijelentette:

"Magyarország központi fekvése Európában rendkívül ígéretes lehetőséget rejt magában, s egyben új távlatokat biztosíthat a NATO jövője szempontjából is." A másik nyilatkozatban egyebek között ez állt: "A NATO-nak az elkövetkező években olyan kihívásokkal kell majd szembenéznie, amelyekre döntő részben a déli szárnyon kell számítani. Magyarország földrajzi elhelyezkedése, térségismerete nagyon fontos tényező. A déli szárnyhoz való magyar csatlakozás katonai-stratégiai jelentősége a koszovói konfliktus idején is bizonyosságot nyert."

Magyarország még a NATO "előszobájában" volt, amikor már konkrét hírszerzési-felderítési kéréseket kapott a NATO-tól a balkáni háborúk idején. Ez év januárjában Budapesten járt Richard Sentner, a NATO nemzetközi törzsének hírszerzéséért felelős amerikai igazgató-helyettese, aki igen értékesnek minősítette a magyar Katonai Felderítő Hivatal által megszerzett információkat és a hivatal értékelő jelentéseit. Sentner szerint már a NATO-csatlakozás idején is magas színvonalon dolgoztak a magyar hírszerzők, az együttműködés pedig folyamatosan javult, ahogy a magyar Katonai Felderítő Hivatal egyre több tapasztalatot szerzett a szövetségben.

A Bosznia feletti repülési tilalom betartása érdekében a nyugati AWACS-gépek a magyar légiteret használták, Belgrádból ez ellen több ízben tiltakoztak, sőt fenyegetések is elhangzottak. Ezekre reagálva ígérte meg Manfred Wörner NATO-főtthekár 1992 decemberében, ha Magyarországot bármilyen támadás érné a béketeremtő akcióban való részvétele miatt, akkor a NATO nem maradna tétlen.

Magyarország az országgyűlés határozatának megfelelően három területen kapcsolódott az IFOR tevékenységéhez:

- átvonulást biztosított szárazföldön és a légtérben az akcióban részt vevő államok számára,
- befogadó nemzeti támogatást nyújtott az átmenetileg Magyarországon állomásozó IFOR-

szervezetek számára,
- egy műszaki zászlóaljjal járult hozzá a boszniai akcióhoz.

Az SFOR-ban való közreműködésről a magyar parlament hasonló értelemben döntött 1997 decemberében.

A The Washington Post öt évvel ezelőtt, 1997. február 17-i számában megírta, hogy a magyarországi Taszár lett az első amerikai, illetve NATO-támaszpont a volt vasfüggöny mögött, egy valamikori Varsói Szerződés tagállam területén. A tekintélyes amerikai lap rámutatott, hogy kitűnő a munkakapcsolat a légitámaszponton elhelyezett 3200 amerikai katona és az 1200 magyar polgári alkalmazott között, s hogy az Egyesült Államok több mint 100 millió dollárt fordított helyi infrastrukturális célokra. A 90-es évek magyar kül- és biztonságpolitikájának egyik sajátos meghatározója lett, hogy Magyarország határos volt mind a három felbomló európai szövetségi állammal: a Szovjetunióval, Csehszlovákiával és Jugoszláviával egyaránt. Három határszakasza minősült destabilizációs övezetnek.

A délszláv konfliktus leginkább eszkaláció-veszélyes korai szakaszában problémát okozott, hogy a szovjet csapatok távozása után a magyar haderő, különösen a légvédelem képtelen volt új feladataihoz felnőni. 1991 júniusa és októbere között légtérsértések sor érte az országot, a magyar légierő azonban egy alkalommal sem tudta ezt megakadályozni, még kevésbé tetten érni a légtérsértő gépeket. Végül 1991 novemberében megállapodás született déli szomszédainkkal: a határ mindkét oldalán húsz-húsz kilométer széles sáv létesült, amelyben a felek nem fejtettek ki semmiféle katonai légi tevékenységet.

Magyarország az utódlási háborúk során felettebb óvatos magatartásra kényszerült. Arra törekedett, hogy távol maradjon a konfliktusoktól, s lehetősége szerint támogassa a nemzetközi szervezetek rendezésre irányuló erőfeszítéseit, a konfliktusok eszkalációjának megakadályozását. Budapest tekintetbe vette, hogy akárhogy is alakulnak a fejlemények, Magyarország szomszédja marad mind Szlovéniának, mind Horvátországnak, mind Jugoszláviának, azon belül Szerbiának. Hosszú távon elemi érdeke volt az egyenlő távolság tartása a konfliktusban álló felekkel, jóllehet a magyar közvélemény inkább szlovén- és horvátpárti, mind szerbpárti volt.

Magyarország tartósan jelentős tőkebefektető a Balkán északi részén és gondoskodnia kellett és kell a jövőben is a magyar befektetések biztonságáról.

A Magyar Köztársaság külpolitikájának ugyancsak tartósan hármass cél- és követelményrendszere van:

- az euro-atlanti integráció,
- jószomszédi kapcsolatok ápolása térségünk országaival,
- a határokon túli magyarság jogos érdekeinek támogatása, elsősorban a szomszédos államokban.

Ha az elmúlt években eleget akartunk tenni NATO-kötelezettségeinknek, szükségképpen megromlott kapcsolatunk a Jugoszláv Szövetségi Köztársasággal és veszélyeknek tettük ki a Szerbiában élő 300 ezres magyar kisebbséget. Ha fenn akartuk tartani Magyarország és Jugoszlávia normális államközi politikai, gazdasági kapcsolatait, az a vád érhetett, hogy egységbontók vagyunk a NATO-ban, új tagként máris megszegjük a szövetségi fegyelmet.

Budapest számot vetett azzal, hogy a NATO-n belüli kohézió érdekében áldozatokat is kell hoznia, és hogy ez érinti magyar katonák külföldi szerepvállalását, természetesen a honvédelmi költségvetési politika egészét is.

A daytoni szerződés megkötése után, 1996 januárjában települt egy magyar műszaki zászlóalj a horvátországi Okucaniba, a boszniai határtól 10 kilométerre, ahol 50 ezer négyzetméteres bázist, szögesdróttal, őrtornyokkal körbevett konténertáborot épített ki magának. A magyar SFOR-alakulat hat év alatt több mint 1300 megbízatást teljesített: ez hídépítést, hídkarbantartást, más csapatok műszaki felkészítését, magashegyi utak karbantartását, más táborok műszaki ellenőrzését jelentette, valamint aknamentesítést, hiszen csak Bosznia földjében több mint kétmillió akna lapul és a fel nem robbant háborús lövedékek száma még ennél is nagyobb.

1999 elején a magyar politikai vezetés a jugoszláviai fejlemények nyomán a nemzeti érdekek és a nemzetközi kötelezettségek üllője és kalapácsa közé került, bár tudatosította magában, hogy a nemzetközi kötelezettségek teljesítése is nemzeti érdek. Mindjárt le kell szögezni, hogy a NATO-vezetés korrektséget, belátást tanúsított, amikor az egyik új szövetséges részéről elmaradt egy hadászati és hadműveletileg fontos nemzeti szerepvállalás, nevezetesen: harcoló magyar csapatok felajánlása koszovói szárazföldi hadműveletek esetére.

Brüsszelben megértették - és minden bizonnyal Washingtonban is -, hogy ha Budapest szövetségi elkötelezettségéből adódóan katonai konfrontációba kerül Belgráddal, semmi jó nem vár a 300 ezres jugoszláviai (szerbiai-vajdasági) magyar kisebbségre.

Magyarországon megnyugvással fogadták, amikor az ország külügyminisztere 1999 február végén kijelentette: "Ha katonai csapásra kerül sor, Magyarország ebben nem vesz részt. Természetesen rendelkezésre bocsátjuk légtérünket az Országgyűlés vonatkozó határozatának megfelelően, de ez nem jelent részvételt a katonai akcióban."

Arra az esetre, ha 1999 március közepe táján létrejött volna Jugoszlávia és a NATO között a megállapodás, Martonyi János (külügyminiszter) tett egy felajánlást: "Ennek megfelelően a békefenntartó erőket egészségügyi csoporttal, kiegészítő vagy műszaki alakulattal tudjuk segíteni. De ezek az egységek nem lépnek be Jugoszlávia területére, nem mennek Koszovóba, hanem Macedóniában, Szkopje környékén állomásoznak. Ugyanakkor a magyar részvétel ebben a nagyon fontos akcióban mégis biztosított lenne. NATO-szövetségeseink tökéletesen egyetértenek a magyar állásponttal mindkét forgatókönyvre vonatkozóan. Nemcsak magyar, hanem NATO-érdek is, hogy semmi olyan lépést ne tegyünk, ami esetleg Jugoszlávia más területein, például a Vajdaságban éleszthetné a feszültséget."

A magyar kormány honvédelmi minisztere, Szabó János annak kapcsán, hogy Magyarország Csehországgal és Lengyelországgal együtt a NATO teljes értékű és teljes jogú tagja lett, interjút adott az APA osztrák hírügynökségnek. Az interjúban, amely 1999. március 4-én került nyilvánosságra, a magyar védelmi tárca vezetője kijelentette: a Vajdaságban élő 300 ezres magyar kisebbségre tekintettel Magyar-ország mindenképpen szeretné elkerülni, hogy részt kelljen vennie egy Jugoszlávia ellen irányuló katonai akcióban. Fennáll annak ugyanis a veszélye, hogy a magyar kisebbség tagjait kvázi túszul ejtik, s magyarok harcolnak magyarok ellen. "A NATO meg fogja érteni, hogy minden ország el akar kerülni egy ilyen helyzetet. Koszovó NATO-csapás esetén Magyarország természetesen a NATO-repülőgépek számára korlátlanul rendelkezésre bocsátja légtérét" - mondta a magyar honvédelmi miniszter, aki akkor nem Jugoszlávia elleni, hanem koszovói NATO-csapást említett.

William S. Cohen amerikai védelmi miniszter 1999 júliusi magyarországi látogatása végén Budapesten a magyar honvédelmi miniszterrel közös sajtóértekezletet tartott. Az ott elhangzott utolsó kérdést és Szabó János választ az amerikai fél a következő megfogalmazásban hozta nyilvánosságra:

"Kérdés: Tizenkét nappal a NATO-hoz való csatlakozás után Magyarország nagyobb konfliktusba sodródott, amely egyik szomszédját is érintette. Elmondhatná-e volt-e olyan érzés Magyarországon, hogy az események forgataga átcsapott fölötte ezzel a csatlakozás után olyan hamar bekövetkezett konfliktussal? Megvilágítaná-e röviden a jugoszláviai magyar népesség témáját? Megismertetne-e véleményével Jugoszlávia közeljövőjét illetően?"

Szabó miniszter: Úgy gondolom, a közvélemény felkészítése korán, már tavaly megkezdődött. Az első határozat (erre a kérdésre vonatkozóan) már a múlt októberben megszületett a magyar parlamentben, mégpedig a magyar légtér használatáról. Ez év március 24-én a magyar parlament megszavazta a repülőterek használatának engedélyezését. Ez egy folyamat volt. Úgy érzem, a magyar kormány jól kezelte a felkészülési szakaszt és a konfliktus idején támadt valamennyi problémát. Elmondhatom, hogy más NATO-tagállamokkal összehasonlítva, a magyar közvélemény rendkívül támogatón reagált erre a hadjátra és annak indítékaira."

Budapesten 1999 novemberében nemzetközi konferencián összegezték Magyarország NATO-csatlakozása első fél évének tapasztalatait. Edgar Buckley NATO-főttitkárhelyettes a tanácskozáson kijelentette: "Magyarország elkötelezett és hűséges szövetséges, aki fényes eredménnyel ment át a szolidaritás vizsgáján."

Az akkori magyar NATO-nagykövet, Simonyi András a konferencián a szövetségen belüli nemzeti érdekérvényesítés problémáját feszegette, majd egy sajtónyilatkozatában megfogalmazta 1999 kompromisszum-diplomáciájának egyik alapigazságát: "A kormánynak, a diplomáciának, a katonáknak az a dolga, hogy egyensúlyba hozzák a szövetségi érdekeket a magyar nemzeti érdekekkel. Semmi olyanra nem kényszeríthetnek rá bennünket, ami teljesen ellentétes a magyar érdekekkel, és semmi olyasmit nem tehetünk, ami teljesen ellenkezik a szövetség közös érdekeivel. Ez igen nehéz konszenzusteremtő folyamat."

Még egy idézet a volt magyar NATO-nagykövettől, aki kilenc éves brüsszeli szolgálatát lezárva a következőket írta a NATO review 2001 tavaszi számában: "A NATO légi művelete hatalmas sokként ért minket alig egy héttel afeletti örömteli ünneplésünk után, hogy 1999. március 12-én Magyarország a Szövetség tagja lett. De az a fontos, hogy Magyarország kiállta a próbát. A NATO-bővítés bölcsességét bizonyítja, hogy Magyarország és a többi új tag miként viselkedett a légi hadjárat során"

Fontos ehelyütt tisztelni a magyar közvélemény előtt, mert Magyarország volt tulajdonképpen az egyetlen tagország, amely közvetlenül érzékelte a légi művelet hatását. Azok, akik a magyar-jugoszláv határon laknak, és akik közül soknak rokonai vannak a határ másik oldalán, láthatták és hallhatták a bombázásokat."

1999 első hónapjai több meglepetéssel szolgáltak Magyarország számára. Január 29-én Javier

Solana, a NATO főtitkára hivatalosan a szövetséghez való csatlakozásra hívta meg Csehországot, Lengyelországot és Magyarországot. Mindjárt másnap, január 30-án a NATO-Tanács úgy döntött, hogy a főtitkár egyszemélyes megítélésére bízta a jugoszláviai célpontok elleni légitámadások megindítását, az Egyesült Államok, Oroszország, Franciaország, Nagy-Britannia, Németország és Olaszország képviselőiből álló nemzetközi összekötőcsoport kérésének figyelembe vételével. A magyar közvéleményt váratlanul érte, hogy alig tíz héttel a NATO fennállásának 50 éves jubileuma előtt befejeződött a három ország felvételi procedúrája. A cseh, a lengyel és a magyar csatlakozási okiratok március 12-i letétbe helyezése már csak jelképes jelentőségű volt a teljes jogú NATO-tagság elnyerése szempontjából, Javier Solana NATO-főtitkár március 23-án utasítást adott a Jugoszlávia elleni légi hadművelet megkezdésére. Az atlanti szövetség vezetői tehát a hónapok óta tartó kilátástalan egyezkedéseket megunva elhatározták: erélyesebb módon vetnek véget az egyre kegyetlenebb koszovói "etnikai tisztogatásnak". A légi akció lebonyolításához pedig elengedhetetlen szükség volt Magyarországon területére.

Ahogy folytatódott a bombázások és nem látszott a kibontakozás a válságból, Magyarországon egyre többen kezdték bírálni a katonai megoldást. A magyar sajtó a nyugati tömegtájékoztatáshoz képest kevesebb helyet szentelt a lakóhelyükről elűdözött albánok szenvedésének, mint a légiháborúnak. A látványos és térségünkben évtizedek óta nem tapasztalt harci tevékenység elragadta a rendszerváltás óta kiforratlanná és manipulálhatóvá vált, igen változékony magyar közvéleményt.

A közvélemény-kutatások tanúsága szerint a bombázások második hónapjában erősen csökkent a NATO-művelet magyarországi támogatottsága. A háborútól és attól rettegve, hogy Magyarország is valamilyen formában hadszíntérré válhat, legtöbbször a bombázás mielőbbi befejezését kívánták, függetlenül attól, hogy eléri-e a NATO a kitűzött célt, egy üldözött kisebbség problémájának tartós rendezését, illetve a Milosevic-rendszer megbuktatását.

A belgrádi vezetés megtiltotta Jugoszlávia területén a nyugati tudósítók működését, s maga látta el munícióval az információra éhez médiát. A Duna-hidak összeomlása, a hatalmas tüzek, a NATO elleni hatalmas jugoszláviai tüntetések látványa kiváltotta Magyarországon a szolidaritás lassú, fokozatos erősödését a jugoszlávok irányába.

Az 1998-as választásokon váratlan vereséget szenvedett magyar baloldali-szocialista-liberális erők az új kormány sarokba szorítására törekedve javasolták a friss magyar NATO-elkötelezettség lazítását azzal, hogy meg kellene tiltani a szövetséges repülőgépek harci bevetésre való felszállását magyar területről. Kihasnálták azt is, hogy a Vajdaságban élő háromszázezer magyar biztonsága érdekében a budapesti kormány kérte a szövetségeseket: ne bombázzanak magyar lakta jugoszláviai településeket. Nyilvánvaló volt, hogy ez az óhaj csak részben, vagy egyáltalán nem teljesíthető, mert a jugoszláv vezetés éppen erre a kötöttségre alapozva nagyszámú haditechnikai eszközt helyezett el magyarlakta területeken és jelentős támadó haderőt is telepített oda.

A magyar írott sajtóban egyik napról a másikra felbukkant "Balkán-szakértők" elsősorban a NATO-intervenció ellentmondásosságára, a szerbek szenvedéseire, a "járulékos károkozásra" helyezték a hangsúlyt. Elpanaszolták, hogy az új NATO-tagállamok közül egyértelműen Magyarország került a legnehezebb helyzetbe.

1999 tavaszán jól érzékelhető volt, hogy Romániában a NATO mellett kiálló kormány élesen szembekerült a közvélemény többségének ortodox- és szerb-pártiságával, az elvileg szintén NATO-párti Macedónia és Bulgária is megrettent a konfliktus szelétől. Európában általánosságban azokban az országokban volt népszerűbb a NATO-akció, amelyek távol estek a balkáni válságövezettől.

Magyarország tudta és tudja, hogy a NATO-ban és majdan az Európai Unióban is olyan mértékben tudja érvényesíteni álláspontját, érdekeit a döntés előkészítés és a döntés hozatal folyamataiban, amilyen mértékben hozzá tud járulni a régió stabilitásához és gazdasági növekedéséhez.

Mozgásterünket az általánosan elterjedt megfogalmazás szerint kiemelten befolyásolja, hogy csak fogyasztói leszünk-e a NATO által nyújtott biztonságnak, vagy képesek és készek leszünk-e a közös erőfeszítésekhez való hozzájárulásra.

E hozzájárulás korlátait a balkáni irányban az etnikai-kisebbségi problémákon túl egyéb körülmények is meghatározzák. Magyarországnak számolnia kell azzal, hogy egy "szláv tenger" kellős közepén van, és nem szabad elfelejtenie, hogy felelősség terheli bizonyos múltbeli túlkapasokért.

Magyarország a második világháborúban a németek oldalán súlyosan vétkezett Jugoszlávia ellen. Előbb 1940 decemberében örök barátsági szerződést kötött Belgráddal, hogy ily módon segítse Hitler szándékainak megvalósítását. A jugoszláv kormány 1941 márciusában csatlakozott a német-olasz-japán háromhatalmi egyezményhez, aminek az lett a következménye, hogy Belgrádban a németbarát kormány megbukott és nyugatbarát kormány vette át a hatalmat. Hitler a német csapatok magyarországi átvonulásának engedélyezését és a magyar csapatok Jugoszlávia elleni hadba lépését kérte. Cserében megígérte Magyarországnak, hogy visszakaphatja azokat a jugoszláviai területeket, amelyek 1919 előtt Magyarországhoz tartoztak.

Budapest Magyarország hadba lépését egyebek között az önálló Horvátország kikiáltásának feltételéhez kötötte. Amikor ez megtörtént, a magyar csapatok átlépték a jugoszláv határt és birtokba vették a megígért területeket, terrort alkalmaztak a délszláv és zsidó lakossággal szemben, tömeges deportálást kezdtek. Jugoszláv részről partizán-akciókkal és merényletekkel, gyújtogatással válaszoltak.

A magyar katonaság megtorló akciója nem maradt el: 1942 januárjában a magyar csendőrséggel vállvetve 3300 polgári személyt mészároltak le az általuk megszállott területen, a tömegmészárlásnak egyebek között 147 gyermek, 299 nő és elagott férfi esett áldozatául.

Európa délkeleti részében nemcsak "Nagy-Szerbia", "Nagy-Albánia", "Nagy-Koszovó" híveinek volt és van hangos tábora, hanem a "Nagy-Magyarország" eszméjét hirdetőkné is. Meg kell találni e problémák, az ilyen törekvések és ambíciók helyes kezelésének módjait.

Ki kell zárni, meg kell akadályozni minden olyan precedenst, amely azt sugallná, hogy nemzeti, vallási, civilizációs kisebbségi problémák terrorisztikus úton, fegyveres erőszakkal megoldhatók, hogy a szeparatista terror elvezet a tárgyalásokhoz és szeparatista követelések teljesítéséhez.

Magyarországot a balkáni térség minden konfliktusa közvetlenül érinti, ezek következményeként egyebek között a migráció, a piacok megszűnése, a kereskedelmi útvonalak elzáródása.

A délszláv háborúk és a "Kis-Jugoszlávia" ellen bevezetett embargó komoly károkat okozott a magyar gazdaságnak, ezek összege a legnehezebb időszakokban (1992-95 között és 1999-ben) elérhette az évi másfél-két milliárd dollárt. Meglazultak a kétoldalú gazdasági kapcsolatok, csökkent a tranzitforgalom, használhatatlanná vált a dunai víziút, elbizonytalanodtak a nyugati tőkebefektetők. Terheket jelentett a menekültáradat és a háborúk Magyarországon is növelték a bűnözési hullámot. Országunkban nem tartja kizártnak a közvélemény, hogy a balkáni konfliktusgócok közelében, sőt közvetlen térségében atomfegyver-raktárakkal rendelkező NATO-légi támaszpontok vannak, például Olaszországban, Görögországban és Törökországban. Ezeket a feltételezéseket nem cáfolják és nem erősítik meg, de ettől az aggodalmak még nem szűnnek meg.

Amikor a balkáni beavatkozásokról, jelenlétről, küldetésről van szó, Magyarországon elfogadják Washington és Brüsszel érveit, de nem látják világosan: az Egyesült Államok és a NATO gyökeret akar-e verni a Balkánon vagy távozni akar-e onnan. Az Egyesült Államok balkáni jelenlétének költsége a katonai költségvetés 1 százaléka. A NATO azért tulajdonít stratégiai jelentőséget a térségnek, mert két régi NATO-tagállamtól északra, az új kelet-közép-európai tagállamoktól délre fekszik és az, ami Bosznia-Hercegovinában, Koszovóban és Macedóniában történik, rendre veszélyezteti a NATO dél-európa érdekeit.

Ha igaz, George Bush a Balkánról való távozás ígéretével lett elnök. A Balkánnak nincs identitása. Az egyetlen európai régió, ahol tényleges területi viták vannak, beleértve a parti vizeket is. A Balkán megértéséhez semmilyen példa, semmiféle analógia nem segít. A félsziget fogalmilag az örök barbár ellenségeskedéssel azonosul, mindenki harcával mindenki ellen, az állandó területi-etnikai váltogatásokkal, olyan emberekkel, akik mindig készek feladni a normális életet a leszámolások kedvéért. Bármilyen külső tényezők hatottak, a volt Jugoszlávia népei maguk választották a kölcsönös öldöklést.

Ha pedig egy időre leáll az öldöklés, a világ azonnal feledésbe meríti a balkánt. A 2001. szeptember 11-i események nyomában nullára csökkentették az érdeklődést a félsziget problémái iránt, pedig a dél-európai és a közép-ázsiai térség ugyanannak a stratégiának két láncszeme a Nyugat, főképp az Egyesült Államok szempontjából.

Az elmúlt évtized a beavatkozás jóformán minden formáját illusztrálta a Balkánon. Megválaszolatlan maradt a kérdés hogy kell-e, érdemes-e itt beavatkozni, mi a beavatkozás végső célja és megvalósul-e ez a cél. Magyarországról úgy látszik, hogy a Balkán egyetlen beavatkozási laboratórium és gyakorlóter.

A Balkán a görög függetlenségi háború 1821-es kitörése óta sorozatos nagyhatalmi beavatkozások színtere volt. Egy brit-francia-osztrák flottaköteték 1827 őszén Navarinónál hadüzenet nélkül a tenger fenekére küldte az ott összegyűlt oszmán-egyiptomi flottát. 1828 nyarán 14 ezer fős francia expedíciós hadtest szállt partra a Peloponnészoszon. 1897-ben angolok, franciák, oroszok és olaszok avatkoztak be Krétán, ahonnan Németország és Ausztria-Magyarország csapatai távozni kényszerültek. A sziget 1905-1906-ban ismét nemzetközi igazgatás alá került.

Az első világháború előtt az utolsó "európai beavatkozásra" 1913-ban, az első Balkán-háború idején került sor, hogy kikényszerítsék az észak-albániai Shkoder városának montenegrói-szerb megszállását, az oszmán katonaság távozását. A főszereplők Ausztria-Magyarország és Olaszország voltak: egy albán állam megalapításáért szálltak harcba, oldalukon brit, francia és német egységekkel. Az első világháború azután más frontokra kényszerítette a beavatkozókat.

Ma a beavatkozásokat világszerte naiv optimizmus és eufória kíséri, aztán kiderül, hogy alig valamit oldottak meg, csak ideiglenesek és részlegesek a beavatkozás eredményei, a beavatkozók

kénytelenek tartós jelenlétre berendezkedni. A világgözüvéleményt érthetően foglalkoztatja az a kérdés, hogy egyik helyen miért kerül sor és másutt miért nem kerül sor indokolt esetben nemzetközi katonai beavatkozásra, vagyis mit sugallnak és mit nem a beavatkozási precedensek. Lehet-e megbékélést elérni kívülről? Milyen békét lehet teremteni erővel? Van-e az etnikumközi és vallásközü problémáknak erő alkalmazásán nyugvó megoldása? Humanitárius megoldás-e ölni, rombolni, hogy mások ne gyilkoljanak?

A béketeremtés beavatkozás a stabilitás érdekében, értelme akkor van, ha világös perspektívával hajtják végre. Ellenörzés alá kell venni a térség összes katonai erőit és eszközeit, az állami és nem állami fegyveres szereplőket, a teljes fegyverforgalmazást, az összes határokat. Az etnikai villongások legradikálisabb ellenszere a teljes demilitarizálás. A békefenntartás általában nem minösül beavatkozásnak, mert a szemben álló felek beleegyezésével kerül rá sor. Mind a béketeremtő beavatkozásnak, mind a békefenntartásnak látni kell a végét.

Európában szívesen fogalmaznak úgy, hogy a beavatkozás nem önmagában rossz, vagy jó, a beavatkozás időpontját kell helyesen megválasztani, különben alibinek minösül. Különbséget tesznek semleges, pártatlan beavatkozás és elfogult beavatkozás között. Említés történik "negatív segítségéről" is, amely hátráltatja a kibontakozást, a fejlődést.

Bill Clinton 1999. március 24-i televíziós beszédében Koszovó kapcsán Bosznia analógiájára hivatkozott és a világ szemére vetette, hogy nem cselekedett elég gyorsan a háború megakadályozása érdekében. "És ne felejtjük el, mi történt - mondta -, ártatlan embereket tereltek koncentrációs táborok-ba ♦ negyedmillió embert mészároltak le nem azért, mert valamit tettek, hanem azért, hogy kik voltak".

Akkortájt Sandy Berger nemzetbiztonsági tanácsadó és Madeleine Albright külügyminiszter is szóvá tette a boszniai késedelmességet, emlékeztetett Bosznia tanulságaira.

Ami az Egyesült Nemzetek Szervezetét illeti, az amerikai vezetés korábban abból indult ki, hogy a szövetségesek támogatása és az ENSZ Biztonsági Tanácsának jóváhagyása a hidegháború utáni amerikai katonai beavatkozások nélkülözhetetlen előfeltétele. Azután látta London és Párizs ódkodását, Moszkva ellenkezését és úgy döntött, hogy ha a Biztonsági Tanács jóváhagyása várhatóan elmarad, akkor ezt a szövet egyszerűen figyelmen kívül kell hagyni. Később azonban az ENSZ komoly szerephez jutott a koszovói háború lezárásában és a NATO-akció indokoltságának elismertetésében, világszervezeti adminisztrátorok lettek felelősök Koszovóban a stabilitás, a demokrácia és a béke megteremtéséért, amit Kelet-Közép-Európában megelégedéssel, elégtételként nyugtáztak.

A jelenlegi koszovói helyzet, amennyire az európai, főképp a kelet- és dél-európai sajtóból megítélhető, nem nyújt elégséges alapot az úgynevezett nemzetközi közösség 1999-es és azt követő itteni akciói eredményességének, vagyis politikai hatékonyságának értékeléséhez.

Koszovó területére 1999. június 12-én érkeztek az első békefenntartó egységek. Létszámuk megközelíti az 50 ezret, ebből 40 ezer közvetlenül Koszovóban állomásozik, a többi macedóniai, albániai és görögországi támaszpontokon. 35 ország vállalt részt főképp a nem albán lakosság lét- és vagyonbiztonságának biztosításában.

A KFOR és az ENSZ-misszió működésbe lépése óta 600 ezer szerb, montenegrói, török, horvát és cigány hagyta el a tartományt és ellenörizhetetlen adatok szerint kétmillió albán települt le Koszovóban. Pristinában, a tartományi székhelyen, ahol azelőtt 45 ezer szerb élt, jelenleg mindössze néhány szerb család lakik. A város egyetemén a 18 ezer szerb hallgatóból egy sem maradt. Koszovóban albánok állnak a vállalatok többsége, a közigazgatás élén, ők tartják kezükben a külkereskedelmet, az ő birodalmuk az árnyékgazdaság. Az Európai Unió által folyósított dollármilliárdok a különböző nemzetközi szervezetek összehangolatlansága és a hatalom gyengesége miatt alig segítenek helyreállítani a szétzilált gazdaságot. A szociális feszültség az etnikai ellentétek elmélyülésével párosul.

Kevés a békefenntartó, elégtelen a nemzetközi rendörség, amely saját magát sem tudja megvédeni. 2001-ben egy tucat rendörségi járművet felgyújtottak, fél tucatot elloptak. A nemzetközi Vöröskereszt adatai szerint bűnöző elemek 1999 nyara óta 3500 embert raboltak el, hogy váltságdíjat csikarjanak ki értük. Két és fél év alatt felrobbantottak, felgyújtottak, feldúltak több mint száz pravoszláv imaházat. A Koszovói Felszabadítási Hadsereg (UCK) utódja, a Koszovói Védelmi Hadtest tagjainak fele részt vett a 2001-es macedóniai terrorcselekményekben. A KFOR gyakran beéri azzal, hogy az albán terroristákat jegyzékbe foglalja, azután elengedi.

Egészen véve a Biztonsági Tanács 1999. június 10.-én elfogadott 1244. számú határozatát a teljes lakosság biztonságára vonatkozóan nem sikerült teljesíteni.

Koszovó az a hely maradt, ahol a "Nagy-Szerbia" és a "Nagy-Albánia" koncepciók találkoznak és ütköznek.

Két menekültáradat volt Koszovóból: először 800-900 ezer koszovói albán menekült el Milosevic

fegyvereseinek szuronyai elől (vagy a bombázások elől) a szomszédos országokba - Albániába, Macedóniába, Montenegróba. Aztán az albán menekültek visszatértek, kivonult a jugoszláv hadsereg Koszovóból és vele együtt menekült el 200 ezer szerb. Az ott maradt szerbek gettóban élnek reménytelen életüket, mély depresszióban, miközben az albánok új életre keltek városaikban és falvaikban. Koszovó jelenleg egyetlen nemzetközi bűnbarlang, az albánok legalja jön át a szomszédos országokból a KFOR hallgatóságos hozzájárulásával - mondják azok, akik a helyszínen jártak. Arról nem készült statisztika, hogy a Koszovói Felszabadítási Szervezet milyen arányokban gyilkolta le a szerb hatóságok iránt lojális koszovói albánokat.

Koszovót a 90 százalékos albán többség független államnak, a szerb kisebbség és Belgrád szerbiai tartománynak tekinti. Koszovó és Jugoszlávia között nincs államhatár, de ezen a nem létező határon olyan szigorú a határellenőrzés, hogy annál szigorúbbat elképzelni sem lehet. Forma szerint Koszovó, akárcsak korábban a jugoszláv terület, de Belgrád szuverenitása itt nem érvényesül. Az űrt az ENSZ tölti be, élén a főtitkár személyes (külön) képviselőjével, aki gyakorlatilag egy protektorátus főprotektora.

Koszovó függetlensége - magyar Balkán-szakértők véleménye szerint - akkor kerülhet napirendre, ha a koszovói albánok bizonyosságát adják, hogy a politikai uralmat nem úgy értelmezik, ahogy a szerbek értelmezték a 90-es években, s hogy maradéktalanul készek tiszteletben tartani az etnikai kisebbségek jogait. Ennek próbaköve a szerb menekültek visszatérése Koszovóba.

Véres összetűzésekre, újabb népiirtásra és menekültáradatra lehetne számítani viszont, ha Koszovó tartományt és Montenegró részköztársaságot egyik napról a másikra kísérelnék meg ismét szerb ellenőrzés alá helyezni.

A jugoszláviai légi hadjárat idején írta az egykori amerikai nemzetbiztonsági tanácsadó, Zbigniew Brzezinski: "Tény, hogy a tét most nem csupán Koszovó sorsa. Tűlzás nélkül állítható, a NATO kudarcra egyszerre jelentené azt, hogy a NATO, mint számottevő szövetség megszűnne létezni, és azt, hogy Amerika globális vezető szerepe megroggyanna. Mindkét eset alapvetően rázná meg a világstabilitást."

A légihadjárat eredményességét és a politikai folyamat eredményességét célszerű lesz együtt elemezni. Ha a háború a politika folytatása más eszközökkel, akkor a háború után megfelelő politikának kell lezárnia a folyamatot, kiaknázni a háború teremtette helyzetet, új feltételeket. Magyar elemzők úgy értékelték, hogy a "koszovói háború" voltaképpen nem volt háború, vagy ha az volt, akkor "posztmodern" háború, külső részvevőkkel, "ambivalens" és "kontroverziális" eredményekkel. A részvétel skálája a fő döntési központot és erőtenyezőt jelentő Egyesült Államoktól a teljesen távol marad NATO-tagállamokig terjedt, a részvétel intenzitásában az érdek és a politikai akarat lett a meghatározó.

A "koszovói háború" a tervezés szakaszában és a hadműveletek elején "olcsó háborúnak" látszott, menetközben "drágult", vagyis megfizethetlenné vált. A háború eszkalációja kiszámíthatatlan következményekkel járt volna a NATO-ra is.

A NATO légi támadások által Jugoszlávia infrastruktúrájában okozott közvetlen károk 3-4 milliárd dollárt tesznek ki. Helyre kell állítani az úthálózatot, a hidakat, a vasúthálózatot, a vízvezeték- és energiahálózatot.

Az 1999-es légi hadjárat egyik előre nem látott szélesebb következménye lett, hogy a Jugoszlávia elleni légi csapásokhoz hasonló akcióktól tartva számos "küszöb-állam" igyekezett tömegpusztító, egyebek között atomfegyverekre, főképp pedig rakétákra szert tenni, mindenirányúvá téve az elrettentés eszköztárát.

Nagy kérdés, hogy Slobodan Milosevic után olyan vezetés került-e hatalomra Belgrádban, amely megfelel a Nyugat várakozásainak. Milosevicet Amerikában Hitler után az egyik legveszélyesebb és legnagyobb európai vezetőnek tartották.

Tim Judah angol újságíró a koszovói háborúról írt és 2000-ben megjelent könyvében Slobodan Milosevic két fő tévedéséről tesz említést. A volt jugoszláv elnök 1999-ben egyrészt azt hitte, hogy exportálhatja a háborút Boszniába. Másrészt orosz katonai segítségben bízott. Moszkva viszont jelezte a NATO-nak, hogy ha ENSZ-mandátum nélkül kezdődnek is a légi támadások, akkor is beéri a "lármázással". Emellett - az angol szerző szerint - a nyugati politika is rövidlátó volt: feltételezték, hogy három napi bombázás kompromisszumra kényszeríti Belgrádot.

A The New York Times 2001 júniusában egyik vezércikkében emlékeztetett arra, hogy a Bosznia-Hercegovináról szóló 1995-ös daytoni szerződést személyesen Milosevic írta alá. A szerződés utalt a megvádolt háborús bűnösök kiadatására is. Milosevic azt gondolhatta, hogy ez rá nem fog vonatkozni. A jugoszláv államfő akkor még szalonképes szerződő fél volt.

És milyen benyomást kelt, mit remél az új jugoszláv elnök?

Vojislav Kostunica 2001. december 3-án villámlátogatást tett Brüsszselben, tüntetően nem ment el a NATO-központba, csak EU-vezetőkkel lépett érintkezésbe. Az Európai Unió a NATO-nál

határozottabban szembeszáll a balkáni térség további széttagolódásával, újabb kis államok létrejöttével, és nem találná jó megoldásnak Montenegró függetlenné válását.

Kostunica elismerte, hogy Jugoszlávia politikai stabilitása gazdasági stabilitásának és fejlődésének függvénye, ezzel elismerte pénzügyi kiszolgáltatottságát is.

A jugoszláv államfő brüsszeli látogatása előtt ismét értésre adta, hogy országa "nem tudja elfelejteni" a NATO 1999-es légi hadjáratát, ettől függetlenül nem látja akadályát annak, hogy az észak-atlanti szövetség egyes tagországaival külön-külön jó kapcsolatokat ápoljon.

Kostunica nem rejti véka alá azt a véleményét, hogy az 1999-es hadművelettel kudarcot vallott a "humanitárius beavatkozás" koncepciója, s ezzel szerinte a nyugati vezetők is tisztában vannak. Koszovóban pedig a helyzet rosszabb mint azelőtt volt.

A Balkánt jól ismerő amerikai politológus, Norman Cigar Londonban 2001-ben kiadott könyvében nem ok nélkül nevezi Kostunicát javíthatatlan, ám meggyőződéses nacionalistának, hozzátéve, hogy az ő esetében "felvilágosult és demokratikus nacionalizmusról" van szó. A "mennyei ajándékként" emlegetett új jugoszláv elnök az elmúlt években gyakran síkraszállt Szerbia területi terjesztése mellett. Milosevicnek azt vetette a szemére, hogy a daytoni egyezmény aláírásával elárulta a Drinától nyugatra élő szerbeket.

Norman Cigar szerint Kostunica azt vallotta, hogy a koszovói háború után alkalmazkodni kell a megváltozott világhelyzethez, gyógyítani kell a sebeket és tisztelni a realitásokat. Ez utóbbiak közé sorolta az Egyesült Államok hegemoniáját, amelynek nagy része volt Szerbia lakosságának szenvedéseiben - az új elnök szerint. Kostunica szívesen nevezte hazáját "kis nagyhatalomnak".

Cigar következtetése: "Milosevic megbuktatásához szükség volt egy Kostunicára, de Szerbia jövőjéhez már szükségtelen."

A Vajdaság jövője szempontjából azonban Kostunica - halvány reménysugár. Tény, hogy a vajdasági magyarok helyzete titói Jugoszlávia felbomlásával jelentősen romlott. Ezt jelzi, hogy 1991 és 2001 között mintegy 50 ezer magyar települt ki a Vajdaságból.

Ez év január végén a szerb parlament minimális szótöbbséggel visszaállította a Vajdaság autonómia-jogainak egy részét. Joszip Broz Tito elnök az 1974-es jugoszláv alkotmányban teljes autonómiát adott a Vajdaságnak és Koszovónak, ezt egy szerb nacionalista kampány keretében 1989-ben visszavonta. Vajdaság történelmileg és kulturálisan Magyarországra orientált. A kitűnő termőfölddel rendelkező tartomány Szerbia éléskamrájának számít. A viszonylag jól működő tartományi ipar a szerbiai nemzeti össztermék 40 százalékát adja. Nem csoda, ha Belgrád tart a Vajdaság elszakadásától, de a részleges autonómia megadása hatással lehet Koszovóra is.

Baljóslatú jel volt a jelenlegi belgrádi vezetés számára, hogy február elejei kétnapos amerikai látogatása során Vojislav Kostunicát látványosan "leértékelték", az amerikai igazságügyi miniszteren és néhány kongresszusi tagon kívül mással nem találkozott, legfelsőbb szinten nem fogadták. A jugoszláv elnök mellőzését a szerb miniszterelnök-helyettes "Jugoszláviának adott pofonnak" minősítette.

Ami pedig a Hágában zajló és előre láthatólag két évig tartó Milosevic-pert illeti, egyes magyar vélemények szerint a volt jugoszláv elnök olyan publicitáshoz, olyan vélemény-nyilvánítási lehetőséghez jutott, amelyet korábban aligha remélhetett.

Milosevic megbízott francia és holland ügyvédei azt ígérik, hogy a per során leleplezik azokat a manipulációs műveleteket, amelyek a NATO-beavatkozást voltak hivatva provokálni Koszovóban.

Dragoljub Micunovic, a jugoszláv parlament elnöke ez év február elején a hágai perrel kapcsolatban úgy nyilatkozott, hogy Jugoszlávia nem engedheti át másoknak saját történelme megírását, és hogy "ellenőrizni kell a népi társadalommal kapcsolatos vádak jogi helytállóságát".

Belpolitikailag patthelyzet van Koszovóban. Bármilyen türelmetlen a nemzetközi közösség, a tartományban egyszerűen nem lehetett tartományi elnököt választani, az UCK vezetők irányítása alatt álló albán pártok egyszerűen nem fogadnak el pacifista elnökjelöltet, így kormány sem tud alakulni. Belgrád óvatosan kijátssza az Európai Uniót a NATO ellen.

Goran Svilanovic jugoszláv külügyminiszter egy hónappal ezelőtt úgy nyilatkozott a svájci Neue Zürcher Zeitungnak, hogy félreérthetetlen világossággal az Európai Unió jelentette ki: érdekelt a jugoszláv föderáció megőrzésében. Szeptember 11. óta az Egyesült Államok viszont gyengítette elkötelezettségét a térségben - tette hozzá, jelezve, hogy az EU-nak érdekeltnek kell lennie a balkáni újjáépítés fokozott finanszírozásában is és "nagyobb politikai felelősség átvételében. Természetesen nem lehet elfelejteni az európai politika kudarcait az egykori Jugoszlávia felbomlásával kapcsolatban, de Európa azóta érettebbé vált és az egész térségben demokratikusan megválasztott kormányok vették át a hatalmat", - jegyezte meg a Belgrád diplomáciájának vezetője.

Magyarországon az elmúlt évtizedben, különösen az utolsó három évben a balkáni fejleményekre, a balkáni csatamezőkön zajló összecsapásokra adott európai reagálásokból az oroszországi és a franciaországi megnyilatkozásokat kísérte megkülönböztetett figyelem, mégpedig Moszkva és a

NATO, Párizs és a NATO viszonyának síkjában, valamint tekintettel egyfelől a csecsenföldi, másfelől a baszk és a korzikai szeparatizmusra.

Moszkva a balkáni konfliktusok minden fellángolása és Nyugat minden ezzel kapcsolatos lépése alkalmával felvetette: a fő kérdés az, hogy a NATO a rendezésben érdekelt-e, vagy más, messzebbmenő céljai vannak. Ugyanezt a kérdést természetesen az Egyesült Államok vonatkozásában is felvetette.

Amikor Oroszország - nem túl gyakran - elismerte, hogy a NATO védelmi szervezet, ebből akkor is azt a következtetést vonta le, hogy csak önvédelemből és/vagy a Biztonsági Tanács határozata alapján viselhet háborút.

Emlékezetes, milyen jelentőséget tulajdonított az orosz vezetés a pristinai repülőtér meglepetésszerű elfoglalásának és e pozíció kihasználásának. Moszkva szívesen hangsúlyozza, hogy a közel 3000-es orosz békefenntartó kontingens, amely a KFOR 7-8 százalékát teszi ki, nincs közvetlenül alárendelve a NATO "strukturális alegségének", amelyet az Észak-atlanti Tanács irányít. Az orosz KFOR együttműködés jó, Koszovóban azonban a helyi lakosság oroszellenes, az orosz konvojokat páncélcsoportoknak kell kíséniük, az albánok olykor tüzet nyitnak az orosz megfigyelőkre.

Vlagyimir Putyin orosz elnök 2001. július 2-án a francia államfő moszkvai látogatása során kijelentette: "A szélsőséges erőkkkel nem szabad tárgyalni. Aki fegyvert ragad politikai célok elérése érdekében, az nem lehet tárgyalópartner." Nem kell hangsúlyozni, hogy ez a tétel Moszkva gyakorlatában sem volt általános és állandó érvényű.

Legutóbb Macedónia kapcsán is azt hangoztatta az orosz diplomácia, hogy az albán szélsőségesekkel nem szabad tárgyalásztalhoz ülni. Az orosz központi sajtó állandó tétele, hogy a NATO mint katonai szövetség alkalmatlan a békés konfliktuskezelésre, hogy "a mai világ leghatalmasabb katonai-politikai szervezete, a globális igényekkel fellépő NATO képtelen kezelni albán gyámoltjait." Ismétlődő az a megítélés is, hogy mind Bosznia-Hercegovinában, mind Koszovóban kétes a NATO-csapatok elfogadottsága, tartós konfliktus-megoldás csak az ENSZ-től és az EBESZ-től várható.

Kedvezően fogadták viszont Moszkvában, valahányszor a NATO figyelmeztette a koszovói, a macedóniai és a szerbiai albánokat, hogy azt a rokonszervet, amely a koszovói válság idején alakult irántuk, veszélyeztetik a szélsőséges nacionalista csoportjaik által ismételt elkövetett erőszakos cselekmények.

Belgrád sokáig lelkendezett a szláv szolidaritás Kremlbeli megnyilatkozásain, amikor viszont Oroszország megingott a Milosevic-féle vezetés támogatásában, Belgrád nyomban felhívta a figyelmét: Moszkva elvtelensége oda vezethet, hogy nemcsak Jugoszláviát veszti el, mint fontos gazdasági partnert, hanem minden befolyását a Balkánon, amely tele van amerikai támaszpontokkal. Hozzátette: Szerbia feldarabolásának tapasztalatait a NATO felhasználhatja Oroszország "átalakítására".

Magyarországon - okkal ok nélkül - az a benyomás alakult ki, hogy a NATO-tagállamok közül Görögország után Franciaország vett részt a legkényszeredettebben az 1999-es balkáni légi hadjáratban. Párizs egyszerre akarta megtestesíteni az európai önállóságot és tenniakarást, a "politikai" NATO-val való szolidaritást és az ENSZ-Alapokmány iránti hűséget, a nemzetközi jogrend tiszteletét.

1999-ben Kelet-Közép-Európában hajlamosak voltak olyan mentalitást tulajdonítani Washingtonnak, hogy ahol az európaiak képtelenek saját maguktól közös álláspontot kialakítani, ott vezetni kell őket. Azt is gyakran lehetett hallani, hogy az agyondicsért európai diplomácia éveken keresztül képtelen volt a balkáni mézszárlásoknak véget vetni. Jöttek az amerikaiak, mindegy, hogy milyen békét, de békét teremtettek.

A NATO Jugoszlávia elleni légi hadjárata kapcsán Párizs egyértelművé tette azt az álláspontját, hogy "a koszovói válság nem teremthet precedenst és nem szabad precedenssé válnia" - már ami az ENSZ Biztonsági Tanácsának mellőzését illeti. Leszögezte továbbá, hogy a műveletben való francia részvétel semmit nem változtatott a NATO integrált katonai struktúráival kapcsolatos álláspontján.

Franciaország bevett módon kívül maradt ezeken a struktúrákon az egész művelet alatt: A francia erők bármilyen akciójához, beleértve a csapásirányok kiválasztását, szükséges volt a francia hadsereg vezérkari főnökének hozzájárulása, aki viszont a köztársasági elnöknek, a francia fegyveres erők legfőbb parancsnokának közvetlen irányítása alatt tevékenykedett.

Alain Richard francia védelmi miniszter 1999 júniusában külön nyilatkozatban is kizárta, hogy országa "középtávon" visszatérjen az észak-atlanti szövetség integrált parancsnoki szervezetébe.

A magyar közvéleményt két hónappal ezelőtt, 2001 decemberében meglepte, milyen enyhe büntetést kapott Párizsban az a francia hírszerző őrnagy, aki 1998 októberében eljuttatta Belgrádkhoz a Jugoszlávia elleni légi hadjárat NATO-terveit. Henri-Pierre Bunel a brüsszeli francia NATO-képviselő vezetőjének kabinet főnöke volt és az iratokat a diplomataként bemutatkozó Jovan Milanovic szerb

titkosszolgálati ügynöknek adta át, akit elismerésképpen Belgrádban tábornokká léptettek elő és a szerb titkosszolgálat második embere lett.

Bunel azzal védekezett, hogy "magasabb utasításra" cselekedett és megbízói rajta keresztül akarták figyelmeztetni Belgrádot, pontosabban Milosevicet: ha nem vonja ki csapatait Koszovóból, a NATO légierője akcióba lép, és ebben Franciaország is részt fog venni. A francia hírszerző tiszt a hadműveleti terv átadásáért állítólag semmiféle anyagi ellenszolgáltatást nem kapott, büntetése ténylegesen néhány hónapos szabadságvesztésre korlátozódott.